

Pénzügyi intézményrendszer Magyarországon 2019

DOI 10.35511/978-963-334-336-4

SOPRONI EGYETEM KIADÓ

Sopron, 2019

Szerkesztők:

Kovács Tamás, Szóka Károly, Varga József

Szakmai lektor:

Parragh Bianka

Szerzők:

Baranyi Aranka
Bartók János
Fóriánné Horváth Margit
Für István
Gál Veronika Alexandra
Gulyás Éva
Hegedűs Mihály
Kómár András
Kovács Róbert
Kovács Tamás

Moizs Attila
Parádi-Dolgos Anett
Pataki László
Sipiczki Zoltán
Szarka Gábor
Szóka Károly
Tatay Tibor
Tóth Gergely
Varga József
Végh Richárd

Nyelvi lektor: Tompáné Székely Zsófia

Technikai szerkesztő: Horváthné Józsa Ágnes

A könyv a Soproni Egyetem és a Magyar Nemzeti Bank közötti együttműködés keretében, a Magyar Nemzeti Bank támogatásával készült.

Kiadja: Soproni Egyetem Kiadó
9400 Sopron, Bajcsy-Zsilinszky u. 4.

Felelős kiadó: Dr. Alpár Tibor László kutatási és külügyi rektorhelyettes

© Soproni Egyetem Kiadó

Nyomdai kivitelezés: Pátria Nyomda Zrt.
Felelős vezető: Simon László vezérigazgató

ISBN 978-963-334-335-7 (nyomtatott)
ISBN 978-963-334-336-4 (elektronikus)

DOI 10.35511/978-963-334-336-4

Minden jog fenntartva.

Tartalomjegyzék

Előszó	11
I. rész A hazai bankrendszer működése	13
1. Új irány a monetáris politikában Magyarországon – A modern jegybanki eszközök és intézkedések gyakorlatorientált rendszerezése (Tóth Gergely)	15
1.1. Bevezetés	15
1.2. A monetáris politika fogalma, működése, szerepe	15
1.2.1. Monetáris politika fogalma	15
1.2.2. A monetáris intézkedések hatásmechanizmusa	16
1.2.3. A jegybanki eszköztár	25
1.2.4. A Magyar Nemzeti Bank	36
1.3. Irodalomjegyzék	66
2. A belföldi fizetési forgalom (Varga József)	69
2.1. A belföldi fizetési forgalom kerete	69
2.1.1. A belföldi fizetési forgalom meghatározása	69
2.1.2. A fizetési számla típusai	70
2.1.3. A pénzforgalmi jelzőszám	71
2.1.4. Fizetési szokások Magyarországon	72
2.2. Fizetési formák	75
2.2.1. Az átutalás	75
2.2.2. Beszedési megbízás	77
2.2.3. Okmányos meghitelezés (akkreditív)	80
2.2.4. Bankkártya	81
2.2.5. Fizetési számlához kötődő készpénzfizetési és fizetési számla nélküli fizetési mód	85
2.2.6. A csekk	87
2.3. Irodalomjegyzék	88
3. Bankok működése a Hitelintézeti törvény alapján (Kovács Róbert)	91
3.1. Helyzetkép a magyar hitelintézeti szektor intézményi összetételéről	91
3.2. A magyar hitelintézeti szektor szabályozási háttere	92
3.3. A pénzügyi szolgáltatás és kiegészítő pénzügyi szolgáltatás	94
3.4. A pénzügyi intézmények: a hitelintézet és szervezeti formái, valamint a pénzügyi vállalkozás	99
3.5. A hitelintézetek alapításának és működésének, illetve egyes tevékenységeinek engedélyezése	101
3.6. A kiadott engedély felügyeleti visszavonása	104
3.7. A szolgáltatás nyújtásának szabadsága: másik EGT-államban történő fióktelep létesítés szabályai	105
3.8. Irodalomjegyzék	106

4. A banki működés kockázatai (<i>Sipiczki Zoltán</i>)	109
4.1. Pénzügyi kockázatok	110
4.1.1. Hitelkockázat	110
4.1.2. Kamatlábkkockázat	116
4.1.3. Likviditási kockázat	117
4.1.4. Mérlegen kívüli kockázat	119
4.1.5. Befektetési kockázat	119
4.1.6. Valutakockázat	120
4.1.7. Nyereség és jövedelemszerkezet romlása	120
4.1.8. Tőkeegfelelés elégségessége	121
4.2. Működési kockázatok	122
4.2.1. Belső csalás	122
4.2.2. Külső csalás	122
4.2.3. Foglalkoztatási gyakorlat és a munkahelyi biztonság	123
4.2.4. Ügyfelek, termékek és üzleti szolgáltatások	123
4.2.5. Eszközök fizikai károsodása	123
4.2.6. Üzleti zavarok és rendszerhibák (technológiai kockázatok)	124
4.2.7. Végrehajtás és folyamatmenedzsment	124
4.3. Szabályozási és környezeti kockázatok	124
4.3.1. Ország- és politikai kockázatok	124
4.3.2. Makrogazdasági politika	125
4.3.3. Pénzügyi infrastruktúra	125
4.3.4. Szabályozási kockázat	126
4.3.5. Pénzügyi vagy banki válság	127
4.4. Kockázatok kezelése a treasury menedzsmenttel	127
4.5. Irodalomjegyzék	128
5. Jelzálog-hitelintézetek (<i>Fóriánné Horváth Margit</i>)	131
5.1. Jelzálog-hitelintézet, zálogjog, önálló zálogjog, jelzálogjog fogalma. Jelzálog-hitelintézet elhelyezése a pénzügyi intézmények között	131
5.2. A jelzálog-hitelezés jogszabályi háttere	133
5.3. A jelzálog-hitelintézet működése	145
5.4. A magyar intézményi szabályozás hasonlítása más modellekhez	146
5.5. A magyar jelzáloghitelezés története a kezdetektől a hatályos törvény megjelenéséig	150
5.6. A magyar jelzálog-hitelezés intézményei	153
5.7. Irodalomjegyzék	159
6. Lakástakarékpénztárak (<i>Szóka Károly</i>)	161
6.1. A lakástakarékpénztárak és kialakulásuk	161
6.2. A magyarországi lakáspiac	161
6.3. A lakástakarékpénztárak kialakulása	166
6.4. A lakástakarékpénztárak magyarországi kialakulása	170
6.5. A lakástakarékpénztárak tevékenysége	172

6.6.	A lakástakarékpénztárak működése	177
6.7.	Az állami támogatás megszüntetése	182
6.8.	Irodalomjegyzék	183
7.	A szövetkezeti hitelintézetek Magyarországon (Moizs Attila).	187
7.1.	A szövetkezeti hitelintézet, a hitelintézetek sajátos megjelenési formája	187
7.2.	Szövetkezeti hitelintézetek Magyarországon	191
7.3.	A szövetkezeti hitelintézetek átalakításának aktuális állapotáról	199
7.4.	A szövetkezeti hitelintézetek jövője a magyar pénzügyi piacon	203
7.5.	Összefoglalás	208
7.6.	Irodalomjegyzék	209
8.	Egyéb banki műveletek és szereplők (Baranyi Aranka).	213
8.1.	Pénzügyi vállalkozások	213
8.2.	A lízing fogalma, története, típusai	215
8.2.1.	A lízing története	215
8.2.2.	A lízing fogalmának meghatározása a hazai jogszabályi környezetben	216
8.2.3.	A pénzügyi lízingszerződés	218
8.2.4.	Lízing fajtái	221
8.2.5.	A lízing tárgya	225
8.2.6.	A lízing ára	227
8.2.7.	A lízing és a hitel, mint eszközfinanszírozás jellemzői	229
8.3.	Faktorálás	231
8.3.1.	A faktorálás fogalma, jogi szabályozása	231
8.3.2.	Milyen jellemzői vannak a faktorálásnak?	232
8.3.3.	A faktoring fajtái	233
8.3.4.	Faktorpiaci kitekintő	236
8.4.	Irodalomjegyzék	238
9.	A bankszektor számviteli sajátosságai (Gulyás Éva)	241
9.1.	Bevezetés	241
9.2.	A hitelintézetek és pénzügyi vállalkozások beszámolójára és könyvvezetésére vonatkozó számviteli előírások	242
9.3.	A hazai számviteli szabályozás	244
9.4.	Az IFRS-ek szerinti szabályozás	250
9.4.1.	A mérleg – pénzügyi helyzet kimutatás – felépítése	251
9.4.2.	Mérlegen kívüli tételek	252
9.4.3.	Átfogó jövedelem-kimutatás	253
9.4.4.	CF és Saját tőke-változás (SOCIE) kimutatás	254
9.5.	Pénzügyi instrumentumok	255
9.5.1.	A pénzügyi instrumentumok fogalma	255
9.5.2.	A valós érték	261
9.5.3.	A pénzügyi instrumentumok besorolására vonatkozó előírások	263

9.5.4.	Fedezeti ügyletek	265
9.5.5.	Magyar sajátosságok következményei	266
9.5.6.	Közzétételi kötelezettségek	268
9.6.	Függelékek	270
9.6.1.	Azonos jelentéssel használt kifejezések és rövidítések	270
9.6.2.	A számviteli kormányrendelet szerinti mérlegséma	271
9.6.3.	A számviteli kormányrendelet szerinti eredménykimutatás felépítése	272
9.6.4.	Egy lehetséges IFRS szerinti bankmérleg	273
9.6.5.	Az Átfogó jövedelemkimutatás egy lehetséges felépítése	274
9.7.	Irodalomjegyzék	275
II. rész A tőkepiac működése		279
10. A tőkepiac és a tőzsde (Végh Richárd, Szarka Gábor)		281
10.1.	A tőkepiac szerepe a gazdaságban	281
10.1.1.	Finanszírozás	284
10.1.2.	Kereskedés és árképzés	288
10.1.3.	Kockázatkezelés	289
10.2.	A tőzsde régen és ma – A tőzsde fejlődése napjainkig	293
10.3.	A Budapesti Értéktőzsde működési környezete és sajátosságai 2019 elején	295
10.4.	A Budapesti Értéktőzsde piacfejlesztési stratégiája 2016-2020	301
10.5.	Irodalomjegyzék	306
11. Befektetési alapok (Tatay Tibor)		309
11.1.	A befektetési alapok rövid története a kezdetektől napjainkig	309
11.2.	A befektetési alapok, mint portfólióbefektetések	313
11.3.	A befektetési alapok létrehozása, működése	319
11.4.	A befektetési alapok csoportosítása	321
11.5.	A hozamok és kockázatok összemérésének gyakorlati kérdései	325
11.6.	Irodalomjegyzék	329
12. Kockázatitőke-alapok (Kovács Tamás)		331
12.1.	Fogalmi értelmezés	331
12.2.	Jogi szabályozás	335
12.3.	A piac számokban – az elmúlt négy év rövid áttekintése	337
12.4.	Irodalomjegyzék	340
III. rész Biztosítási szektor		343
13. A biztosítási piac jellemzői és szereplői (Parádi-Dolgos Anett)		345
13.1.	Bevezetés	345
13.2.	Kockázatok	346
13.3.	A biztosítási piac és szereplői	348
13.4.	Irodalomjegyzék	361

14. Élet- és nem-életbiztosítások (<i>Bartók János</i>)	363
14.1. Személybiztosítás	365
14.2. Életbiztosítás	366
14.2.1. Az életbiztosítások története	366
14.2.2. Az életbiztosítási piac szereplői Magyarországon	367
14.2.3. Az életbiztosítások célja	368
14.2.4. Az életbiztosítási szerződés szereplői	369
14.2.5. Az életbiztosítások típusai	369
14.2.6. Kiegészítő biztosítások	372
14.2.7. Az életbiztosítások egyéb szempontú csoportosítása	373
14.2.8. Az életbiztosítások specialitása	373
14.2.9. A biztosítások költségei	374
14.2.10. A díjtartalék	376
14.2.11. Az életbiztosítási piac gazdasági jelentősége	377
14.2.12. Az életbiztosítási piac intézményrendszere	378
14.2.13. Az életbiztosítási piac szabályozása, etikus biztosítás	379
14.3. Nem-életbiztosítások	385
14.3.1. A nem-életbiztosítások története	386
14.3.2. A nem-életbiztosítási piac szereplői Magyarországon	387
14.3.3. A nem-életbiztosítások célja	388
14.3.4. A nem-életbiztosítási szerződés szereplői	388
14.3.5. A nem-életbiztosítások típusai	389
14.3.6. Kiegészítő biztosítások	392
14.3.7. A nem-életbiztosítások egyéb szempontú csoportosítása	393
14.3.8. A nem életbiztosítások specialitásai	393
14.4. Viszontbiztosítás	394
14.5. A biztosítási szektor kihívásai	395
14.6. Irodalomjegyzék	396
IV. rész Pénztári szektor	399
15. Önkéntes kölcsönös biztosító pénztárak (<i>Gál Veronika Alexandra</i>)	401
15.1. Önkéntes pénztárak fejlődése Magyarországon	402
15.2. Az önkéntes pénztárak működési alapelvei	403
15.3. Az önkéntes pénztárak alapítása	404
15.4. A tagsági viszony	405
15.5. Az alapszabályra vonatkozó előírások	407
15.6. Az önkéntes pénztárak szervezete	408
15.6.1. A közgyűlés feladata és hatásköre	409
15.6.2. Az igazgatótanács feladata és hatásköre	411
15.6.3. Az ellenőrző bizottság feladata és hatásköre	411
15.6.4. Az ügyvezető feladata és hatásköre	412
15.7. A pénztárak gazdálkodása	412
15.8. Az önkéntes pénztárak átalakulása, megszűnése	414

15.9.	Az önkéntes nyugdíjpénztárak	416
15.10.	Az önkéntes önszegélyező pénztárak	418
15.11.	Az önkéntes egészségpénztárak	419
15.12.	A pénztári szektor helyzete és tendenciái	421
15.13.	Irodalomjegyzék	425
16. Magánnyugdíjpénztárak és foglalkoztatói nyugdíjszolgáltató intézmények (Tatay Tibor)		
16.1.	A magánnyugdíjpénztárak	427
16.2.	A foglalkoztatói nyugdíjszolgáltató intézmények	431
16.3.	Irodalomjegyzék	434
V. rész A pénzügyi intézményrendszer működésének egyes speciális területei		
17. A pénzügyi szervezetek szanálása (Kómár András)		
17.1.	A szanálási keretrendszer kialakulása és magyarországi bevezetése	439
17.2.	A hazai szanálási keretrendszer főbb elemei	440
17.3.	A szanálási eszköztár	444
17.4.	Szanálási kollégiumok	445
17.5.	A szanálás finanszírozása	446
17.5.1.	A Szanálási Alap	447
17.5.2.	Az Országos Betétbiztosítási Alap szanálásfinanszírozási szerepe	448
17.6.	Az MKB Bank Zrt. szanálása	448
17.7.	A szanálási keretrendszer jövője	450
17.8.	Irodalomjegyzék	451
18. Az OBA, a BEVA és a Szövetkezeti Hitelintézetek Tőkefedezeti Közös Alapja működésének jellemzői (Pataki László)		
18.1.	Nemzetközi kitekintés	455
18.2.	A hazai betétbiztosítási rendszer jellemzői	456
18.3.	A BEVA működésének jellemzői	464
18.4.	Szövetkezeti Hitelintézetek Tőkefedezeti Közös Alapja	467
18.5.	Önkéntes Betétbiztosítási Alapok	469
18.6.	Irodalomjegyzék	470
19. A pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása, valamint a leküzdésükre irányuló szabályozás (Für István).		
19.1.	A pénzmosás fogalma	473
19.1.1.	A pénzmosás folyamata	474
19.1.2.	Pénzmosási technikák	474
19.2.	A terrorizmus finanszírozása	483

19.3.	Nemzetközi fellépés a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása ellen	484
19.3.1.	ENSZ Egyezmények	484
19.3.2.	A Pénzügyi Akciócsoport (FATF)	485
19.3.3.	Az Egmont Csoport	486
19.3.4.	Az Európa Tanács egyezményei és a Moneyval	487
19.3.5.	Az Európai Unió szabályozása	487
19.3.6.	Az Európai Felügyeleti Hatóságok ajánlásai és iránymutatásai	490
19.3.7.	A Bázeli Bankfelügyeleti Bizottság ajánlásai	490
19.3.8.	Wolfsberg Csoport	491
19.4.	A pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása elleni hazai szabályozás és intézményrendszer	492
19.4.1.	Előzmények	492
19.4.2.	Hatályos szabályok	492
19.5.	Irodalomjegyzék	498
20.	A hitelintézetek könyvvizsgálata (Hegedűs Mihály)	501
20.1.	Bevezető	501
20.2.	A hitelintézeti könyvvizsgálat környezete	502
20.2.1.	A könyvvizsgálat célja és a könyvvizsgálati kötelezettség	502
20.2.2.	A könyvvizsgálóval szemben támasztott szakmai és függetlenségi követelmények	504
20.3.	A könyvvizsgálati munka szakaszai	507
20.3.1.	A megbízás elfogadásához szükséges alapfeltételek	507
20.3.2.	A könyvvizsgálat tervezése	508
20.3.3.	A társaság tevékenységének megismerése	509
20.3.4.	A kockázatok és kezelésük	510
20.3.5.	Átfogó könyvvizsgálati terv kidolgozása	512
20.3.6.	Az alapvető vizsgálati eljárások, tesztek jellegének, ütemezésének és terjedelmének meghatározása	517
20.3.7.	Az általános kontrollkörnyezet vizsgálata	518
20.3.8.	A csalás kockázatának vizsgálata a hitelintézeti könyvvizsgálat részeként	520
20.4.	A beszámoló vizsgálata egyéb szempontjai	523
20.5.	Irodalomjegyzék	529
VI. rész	A szerzőkről röviden	533

13. A biztosítási piac jellemzői és szereplői

13.1. Bevezetés

A biztosítás egy emberi szolidaritáson alapuló összefogás, melynek célja, hogy a bekövetkező nem várt események által okozott károkat enyhítse. A biztonság iránti vágy a szükségletek hierarchiájában közvetlenül a fiziológiás szükségletek után következik. Nap, mint nap veszélybe kerülhet életünk, vállalkozásunk, vagy akár vagyonunk egy-egy váratlan eseménynek köszönhetően. A veszélyek és kockázatok az ember életének és gazdálkodásának nem kívánt, de legtöbbször elkerülhetetlen tényezői. A biztosítás célja a bizonytalanságok ellen összefogással védekezni, tehát a közös kockázatkezelés.

A biztosítási piac keresleti oldalán tehát azok a magánszemélyek és jogi személyek állnak, akik hajlandóak és képesek a lehetséges károk bekövetkezésére egy közös kasszába meghatározott összeget fizetni. A kínálati oldalon pedig azok a szervezetek jelennek meg, akik képesek egy kockázati közösségbe szervezni a tényleges és potenciális vevőket és biztosítási szolgáltatást nyújtanak. Hozzájárulnak ahhoz, hogy az anyagi szükség a vállalkozási és gazdálkodási folyamatokat ne zavarja lényegesen, fellépő veszteségeket csökkenti, kiszámíthatóvá és tervezhetővé kívánja tenni.

A biztosító tehát a veszély által fenyegetettektől átvállalja a bekövetkezés kockázatát és ennek fejében biztosítási díjat szed. A biztosítók lényegében megkönnyítik a magánszektor életét, hiszen nagyobb szabadságot, nagyobb kockázatvállalási hajlandóságot tesznek lehetővé.

A kockázati vagy veszélyközösség lényege, hogy ha nem egyedül készülünk fel egy esetleges káreseményre – lásd óvatossági pénzkereslet –, akkor egyénenként sokkal kisebb hozzájárulással vagyunk képesek az anyagi károkat enyhíteni.

A biztosítási tevékenység alapvető sajátossága és a kockázatmegosztás lehetőségének meghatározó feltétele, hogy csak számos egyedi eset ismeretében lehet előre kiszámítani bizonyos események bekövetkezését.

A biztosítás közgazdasági hátterével, gazdasági szerepével és jelentőségével a biztosításelmélet/biztosítástudomány foglalkozik. Ezt jelen könyvben nem tárgyaljuk.

A biztosítás funkciója révén (Tóth, 2007):

- Kielégíti a biztonság szükségletét, korlátozza teljes elvesztését.
- Biztosítja a vállalkozások tevékenységének folyamatosságát.
- Redisztribúciós funkciója által a kártalanítás folyamatában sok szereplőt ér el. Szükségtelenné teszi a felhalmozást, ezzel fokozza a nemzetgazdaság teljesítményét.
- Allokációs mechanizmust segít elő a biztosítónál felhalmozott források hasznosításával. A gazdaság vérkeringésébe tehát több eszköz jut, a biztosítás ily módon emelni tudja a fizetőképes keresletet is.
- A biztosítási alapok képzésével nagy összegű, ideiglenesen felesleges vásárlóerőt köt le, és ezzel is hozzájárul a termelés és fogyasztás összehangolásához.
- A biztosítótársaságok egyre nagyobb hányadát kezelik a megtakarításoknak, amelyek intézményi befektetőként a pénz- és tőkepiacon jelennek meg.
- Csökkenti az állam tervezhetetlen kiadásainak körét. A szélsőséges időjárás miatt bekövetkező káreseményre nem kell feltétlenül kártalanítania, ha arra biztosításokat kötöttek.
- A biztosítás a lakosság pénztakarékosságának egyik eszköze.
- Kötelező előírásai révén a kár hányadának csökkentése érdekében kármegelőzéssel igyekszik megóvni az eszközöket az elemi csapások, károk következményeitől és ezzel anyagi értékek pusztulását előzi meg. Jelentős eszközöket fordít a biztosítási alapból a kármegelőzésre, mely az anyagi javak megmaradása folytán előbb-utóbb a gazdaság egészének megtérül.

13.2. Kockázatok

A kockázat számos definíciója és formája létezik. A biztosítások szempontjából relevánsnak tekinthetjük az alábbi két fogalmi meghatározást (Banyár, 2013):

- I. A kockázat valamely cselekvéssel, vállalkozással járó veszély, anyagi veszteség, kár lehetősége.

II. A kockázat az a tendencia, hogy egy vizsgált folyamat tényleges kimenetelei különbözhetnek az előre várt kimeneteltől.

Az első megközelítés aszimmetrikus, a másik szimmetrikusnak tekinthető. A köznyelvben mindkét értelemben szoktuk használni a kockázat fogalmát. Kockázaton értjük azt, hogy a bizonytalanság valamely kedvezőtlen következménnyel, azaz kárral fenyeget. A kár tehát olyan gazdaságilag hátrányos következmény, amely valamely, a szokásostól eltérő szükséglet keletkezésével jár.

A biztosítás intézménye a kockázati tényezők meghatározásán alapszik, ezek két nagy csoportba sorolhatók:

- Objektív tényezők: természeti, gazdasági körülmények, adottságok, amelyek az érintettől függetlenül befolyásolják a kockázat következtében kialakuló kár nagyságát, terjedelmét stb. (időjárás, közlekedési balesetek).
- Szubjektív tényezők: a szereplők viselkedésén, magatartásán, kockázathoz való viszonyán keresztül befolyásolják a kockázati helyzet kialakulását, illetve következményeit.

A szubjektív kockázati tényezők két folyamata azonosítható:

- Autoszelekció: a kockázatot felismerő és azt esetleg túlértékelő érintettek igyekeznek biztosítást kötni. Ennek következtében a valós (átlagos) kockázati viszonyoktól eltérő összetételű lesz a biztosítottak csoportja.
- Antiszelekció: olyan érintettek kötnek biztosítást, akik felismerték kockázataikat, de magatartásukkal, esetleg bizonyos adatok eltitkolásával befolyásolják a kár bekövetkezését vagy mértékét.

A kockázat kezelése (Risk Management) a társadalom és a gazdaság szereplői számára mindennapos feladat akkor is, ha a társadalmi, gazdasági változásokra adott válaszok során nem is így nevezik. A gazdálkodó szervezetek esetében a gyakorlatban egy olyan vállalati funkcióról van szó, amely értékeli és összefogja a vállalat valamennyi kockázatát. A kockázatkezelés folyamatában feltárják a különböző típusú kockázatokat, meghatározzák azok bekövetkezésének várható következményeit. Gondoljunk csak bármely pályázati kiírásra, ahol a kockázatok részletes bemutatása és kezelésének módja jelentős részét képezi a dokumentációnak (pl. partnerkockázat, természeti kockázat, pénzügyi kockázat stb.).

A kockázatkezelés módjai:

- Kockázatkerülés: a kockázatkezelés legjobb módszere. Az árvíz kockázat elkerülése érdekében például biztosra megyünk, ha nem építünk házat a folyó árterébe. A kockázatkerülő ember „biztosra megy”. A piaci szereplők részéről egy lehetséges új, bár kockázatos beszállító elkerülése.
- A kár megelőzése: kármegelőző magatartással úgy szervezzük a vállalkozási tevékenységünk különböző feladatait, hogy a káresemény ne, vagy csak minimális valószínűséggel következzen be. Betartjuk a tűzvédelmi, vegyvédelmi szabályokat, megszervezzük a vagyonszámítását stb. A prevenció tehát csökkenteni igyekszik a káresemény bekövetkezésének esélyét.
- Önbiztosítás: a kockázatnak kitett egyén takarékosága vagy tartalék képzése az előre nem látható veszteségek pótlására. Ennek intézményes formája a biztosító.

13.3. A biztosítási piac és szereplői

A magyar biztosítási piac fejlődésének első lépcsőfoka az Állami Biztosító monopolhelyzetének megszüntetése 1986-ban, ami annak ellenére, hogy a két utódvállalat még egy évig nem versenyezhetett egymással, megalapozta a magyar biztosítási piac fejlődését.

A piac szerkezetének átalakítása ágazati alapon történt. A nevét megőrző Állami Biztosítónál maradt a lakosság, állami gazdaságok, a költségvetési szervek állománya, valamint a szövetkezeti, nem gépjármű vagyonszámításai ágazatok, valamint a teljes életbiztosítási állomány. Mellette a Hungária Biztosító örökölte az állami vállalatok vagyonszámítását, a gépjármű biztosítást, a nemzetközi biztosítást, az exporthitel biztosítást, valamint a viszontbiztosítási üzletágat.

Azóta fejlett pénzügyi rendszerű országokból érkező társaságok léptek a piacra, vagy vették át a hazai piacon tevékenykedő társaságok irányítását, így a piac szerkezete jelentősen megváltozott.

Hazánkban a 2014. évi LXXXVIII. a biztosítási tevékenységről szóló törvény alapján a biztosító az a szervezet, amely a hatályos magyar jogi szabályozás vagy valamely hatályos tagállami szabályozás szerint biztosítási tevékenység végzésére jogosult és többek között kiterjed a biztosítási üzletág további szereplőire.

„A Magyarország területén székhellyel rendelkező biztosító és viszontbiztosító által végzett biztosítási és viszontbiztosítási tevékenységre, továbbá e biztosítónak és viszontbiztosítónak a biztosítási és viszontbiztosítási tevékenységgel közvetlenül összefüggő tevékenységére, továbbá a tevékenységi engedély visszavonása után a biztosító és viszontbiztosító biztosítási és viszontbiztosítási szerződésekből eredő kötelezettségeinek teljesítésével kapcsolatos tevékenységére”.

Kimondja még, hogy a biztosítási szerződésben alapuló kötelezettségvállalás egy időben távoli, bizonytalan esemény elleni védekezés, amit egy kockázati díj ellenében áthárít, és amelynek során a tevékenységet végző

- az azonos vagy hasonló kockázatoknak kitett személyek közösséget szervezi meg (veszélyközösség);
- a biztosítható kockázatokot felméri statisztikai és matematikai eszközökkel;
- és a kockázati díjakat megállapítja.

A jogszabály tehát definiálja a biztosítási piac szereplőit, meghatározza a feladatait, felelősségeit, illetve a piacra való belépésnek, illetve a piacon való maradásnak a feltételeit.

A biztosítási piac szereplői **kínálati oldalon a**

1. szolgáltató szervezetek:

- részvénytársaságok,
- külföldi székhelyű biztosító magyarországi fióktelepe,
- egyesületek,
- szövetkezetek (jelenleg Magyarországon nem működik).

2. közvetítők (MNB alapján):

- **biztosítási alkusz (bróker):** az ügyfél megbízásából eljáró független biztosításközvetítő. Az alkusz kizárólag a biztosító ezirányú hozzájárulása esetén, az ügyfél megbízásából jogosult a biztosítási díj átvételére, valamint a biztosító hozzájárulása vagy az ügyfél felhatalmazása alapján a kockázat felmérésében, a szerződésből eredő jogaik és kötelezettségek teljesítésében és lebonyolításában való közreműködésre.
- **biztosítási ügynök:** a biztosító megbízásából eljáró függő biztosításközvetítő. A törvény értelmében ügynöki tevékenység végzésére csak felsőfokú végzettséggel, vagy külön jogszabályban meghatározott szakképzettséggel rendelkezik.

- **vezérügynök:** függő biztosításközvetítő. A szabályozás egyértelművé akarja tenni a vezérügynök különleges jogosítványát, így például azt a jogát, hogy a biztosító olyan teljes körű felhatalmazással bíró ügynöke legyen, aki a biztosító üzletviteléhez szükséges jogkört teljes mértékben elláthatja. A törvény – figyelemmel az e felhatalmazás különösen széles terjedelmére – előírja, hogy a vezérügynök kizárólag a Felügyelet engedélyével foglalkoztatható. A vezérügynök kiemelt szerepére tekintettel a törvény az ügynökre vonatkozó szabályokon túl további személyi feltételek teljesítését írja elő a vezérügynöki tevékenység irányítója számára.
- **többes ügynök:** több biztosító megbízásából eljáró, egymással versenyző termékeket is közvetítő független biztosításközvetítő. A többes ügynök alkuszi tevékenységet nem végezhet.
- **biztosítási szaktanácsadó:** írásos megbízási szerződés alapján, kizárólag a megbízótól származó tanácsadói díj ellenében, a biztosítási tevékenységgel összefüggő biztosítási szaktanácsot nyújt és személyesen is közreműködik annak megvalósításában. A szaktanácsadó biztosítási (vizontbiztosítási) szerződést nem közvetíthet. Szaktanácsadói tevékenységet kizárólag olyan természetes személy vagy gazdálkodó szervezet végezhet, akit a Felügyelet nyilvántartásba vett.

3. szakmai érdekképviseleti szervek:

- Magyar Biztosítók Szövetsége (MABISZ),
- Magyarországi Nonprofit Biztosító Egyesületek Szövetsége,
- Független Biztosítási Alkuszok Szövetsége,
- Magyar Aktuárius Társaság.

A keresleti oldalon

1. biztosítási szolgáltatás vevői (biztosított, szerződő, kedvezményezett):
 - háztartások – magánszemélyek,
 - vállalkozások – profitorientált szervezetek,
 - non-profit szervezetek,
 - kormányzat, önkormányzat,
 - civil szervezetek.

2. vevők érdekképviselői szervezetei
3. felügyeleti szervek:
 - Magyar Nemzeti Bank,
 - Gazdasági Versenyhivatal,
 - Nemzeti Fejlesztési Minisztérium és illetékes kormányhivatalok (bizonyos fogyasztóvédelmi esetekben).

Magyar biztosítási piac számokban

A biztosítási szektor intézményeinek szerződésállománya folyamatosan emelkedett az elmúlt években. A táblázatban látható 2017. évi növekedést 2018. év végére további 3,6%-os növekedés követte. Ezzel egyidejűleg a díjbevételek 7,1%-os növekedése kísérte a 2017. évhez képest, amivel elérte az 1 024,1 milliárd forintot, mely a közel 3,5%-os életági, valamint az ennél jelentősebb 10,5%-os nem életági díjbevétel növekedés okozta.

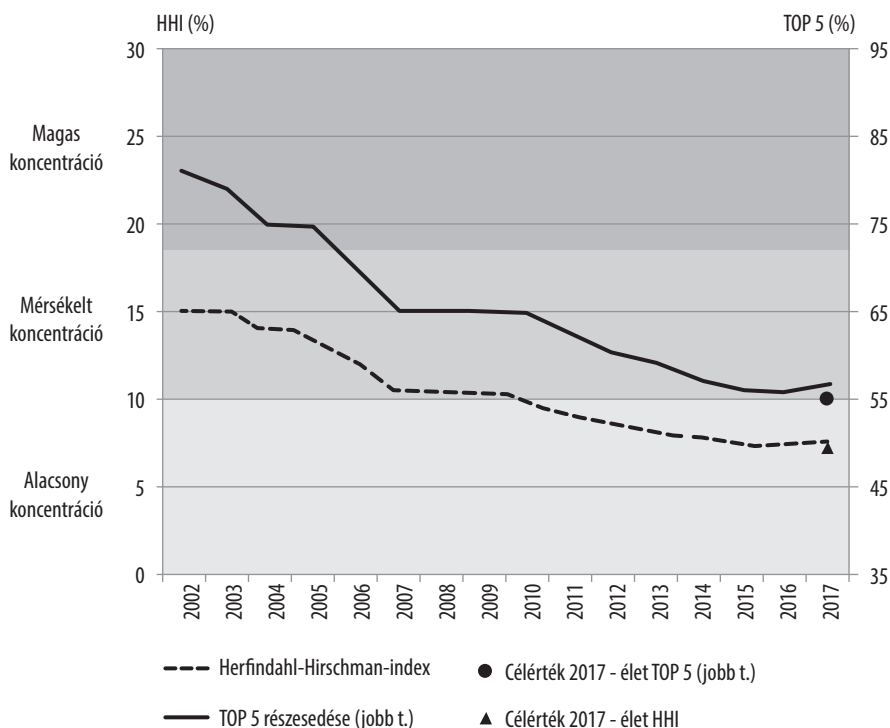
	Biztosítási szektor			
	2017			2016
			Összesen	Összesen
Intézmények száma (db)	Összes S2-es biztosító	25	41	43
	<i>Élet</i>	7		
	<i>Nem-élet</i>	9		
	<i>Kompozit</i>	9		
	Kis biztosító-egyesület	16		
	Élet ág	Nem-élet ág	Összesen	Összesen
Díjbevétel (milliárd forint) (fiókteleppel együtt)	462,8 (483,3)	487,3 (520,5)	950,2 (1 003,8)	888,4 (936,1)
Szerződésszám (ezer db)	2 403	11 037	13 441	12 393
Mérlegfőösszeg (milliárd forint)			2 628,2	2 524,6
Tőkefeltöltöttség (%)			224	215
Eredmény (milliárd forint)			64,5	50,4
Biztosítástechnikai tartalék (milliárd forint)	1 771,6	256,2	2 027,8	1 915,2
Államkötvények aránya a saját eszközökön belül (%)			77%	76%
Új szerződések állománydíja (milliárd forint)	46,4	181,1	227,5	205,3
Állománydíj (milliárd forint)	304,0	457,0	761,1	711,4
Egy szerződésre jutó állománydíj (ezer forint)	126,5	41,4	56,6	55,0
	Kis biztosítóegyesület			
	2016*			2015
Intézmények száma (db)	16			16
Díjbevétel (millió forint)	385,9			351,5
Államkötvények aránya a biztosítástechnikai tartalékokhoz képest (%)	45,8			43,6
Szerződésszám (db)	472			389

* A kis biztosítóegyesületek 2017-es éves adatszolgáltatása még nem állt rendelkezésre.

1. táblázat: A biztosítási szektor legfontosabb adatai

Forrás: MNB (2018a)

A biztosítók piaci koncentrációja 2008 és 2014 között folyamatosan csökkent, ami a fogyasztók szempontjából kedvező, hiszen a versenyhelyzet korlátozta a díjtételek emelkedését. A piaci koncentrációt jól szemléltető Herfindahl-Hirschman-index (HHI) alapján a koncentráció évek óta tartó csökkenése megállt, ahogy az az ábrán is látható. A TOP 5 piaci részesedése 2008 óta most emelkedett először, és a HHI értéke 2014 óta nem volt ilyen magas szinten.

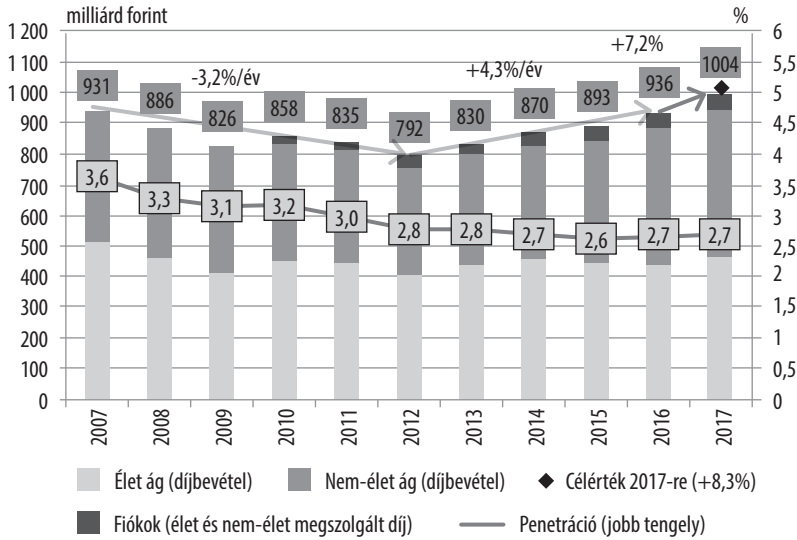

1. ábra: A TOP5 biztosító részesedése és a teljes szektor Herfindahl-Hirschman-indexe bruttó díjbevétel alapján

Forrás: MNB (2018a)

A biztosítók eredményességét a magánszemélyektől származó biztosítási díjbevételek még mindig jelentősen befolyásolják. A fióktelepeknél vásárolt szolgáltatások mértéke jelentős. Az elmúlt években lezajlott átalakulás, mely szerint néhány biztosító társasági formából fiókteleppé alakult, piaci csökkenést nem okozott. A szektor szintű bevételek elérték az 1 004 milliárd forintot. A fióktelepek megszolgált díjai 12,5 %-kal emelkedtek az előző évhez képest, amely jelentősen meghaladta a felügyelet alá vont intézmények 6,7%-os növekedését. A magas növekedési ütem ezidáig nem volt jellemző, hiszen 2012-2017 között évente átlagosan 3,1%-kal csökkent. A szektor egészét tekintve, ha a hazai felügyelet alatt álló intézményeket és a fióktelepeket összességükben nézzük, a 2007-2012 közötti időszakot jellemző csökkenést (évente átlagosan 3,2%) 2012-2016 között növekedési periódus követte (évente átlagosan 4,3%). 2017-ben az MNB által kívánatosnak vélt mértéktől elmaradt a növekedés, de meghaladta a reál GDP

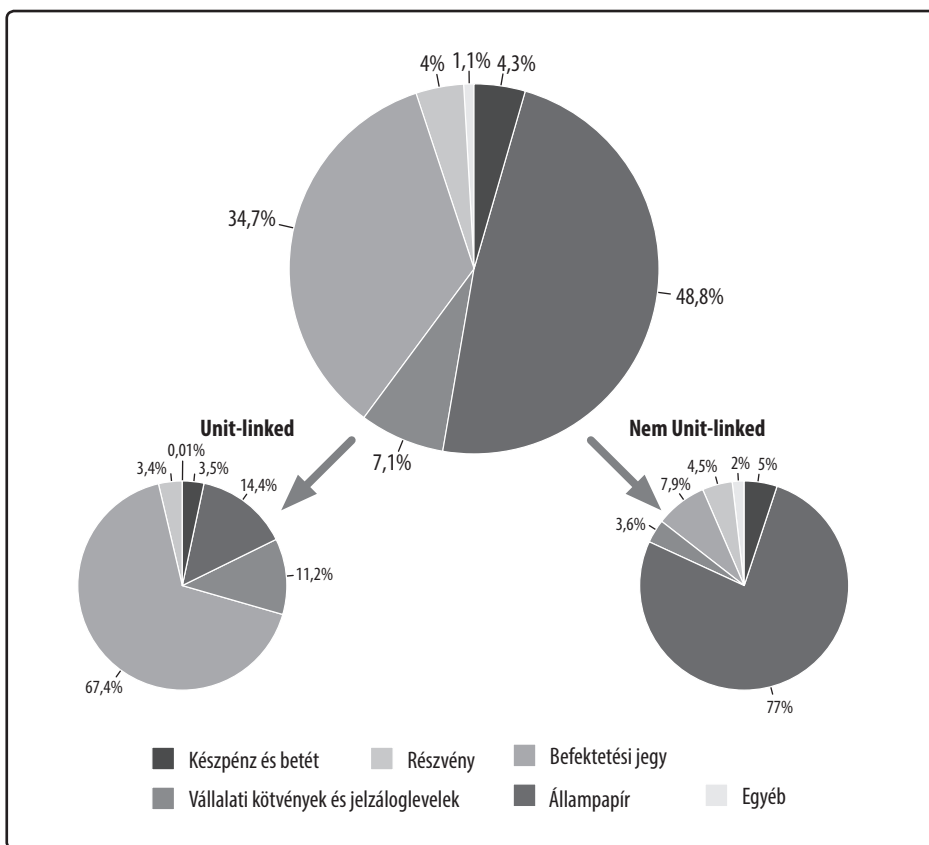
növekedés és az infláció összességét.

2. ábra: A bruttó díjbevétel és penetráció alakulása a biztosítási szektorban

Forrás: MNB (2018a)

Fontos kérdés a likviditás és szolvencia szempontjából is, hogy a biztosítók a szerződésállományhoz kapcsolódó pénzeszközeiket befektetésként milyen eszközökben kamatoztatják, tartalékolják. 2018. év végi adatok szerint a befektetéseikre jellemző, hogy az eszközkittetésük az államkötvény (50,7%), a befektetési jegyek (kollektív befektetési vállalkozások 33,1%) továbbá a részvények (4,1%) jellemzik. Az államkötvények 97,3%-a 3 magyar államkötvény.

3. ábra: A biztosítási szektor eszközosztétele

Forrás: MNB (2018a)

A biztosítási piac jövője

Az MNB tanulmány alapján megerősíthetjük, hogy a biztosítási piac szereplőinek tevékenységét és eredményességét az üzletágakon túl a közvetítői piac átalakulása és egyben digitális fejlődése is jelentősen meghatározza. A közvetítői piac felbontható hagyományos, ügynöki csatornákra (függő ügynök, többes ügynök, alkusz (nem online, egyéb) és innovatív csatornákra (bankbiztosítás, direkt értékesítés, online közvetítés).

Innovatív kategóriában sorolják az olyan ügyfélszerzési módokat, amelyek új üzleti modellek működését biztosítják. Az egyre kedveltebb és költséghatékony értékesítési csatornák aránya összesen 37%, amely előrejelzések szerint elérheti az 50%-ot a következő 10 évben. A hagyományos csatornák szerepe kissé áta-

lakulni látszik, mert az ügyfelek egyre magasabb szintű tájékoztatást, szakmai hozzáértést várnak el. A fogyasztók tudatosabb viselkedése összetettebb pénzügyi tranzakcióik révén egyre gyakrabban köti össze a biztosítási és a pénzügyi termékeket szolgáltatói szinten is, gondoljunk csak a megtakarítási célú életbiztosításokra.

A nem életbiztosítási ágon az ügyfelek szeretnék egyre kevesebb ráfordítással termékeket elérni, gyakran az elektronikus ügyintézés, vagy az alkuszi segítséget választják. Az utasbiztosítások közel 75%-át (2016-ban) online módon értékesítették, míg a lakásbiztosítások ennek csupán töredéke.

A biztosítók részéről költséghatékony megoldás, ha az életbiztosításokat egy bankfiókon keresztül értékesíti, míg a nem életbiztosítási ágban a gyors kompakt termékcsomagot tartalmazó online kereskedést preferálja.

A biztosítási piac felügyeletét ellátva a Magyar Nemzeti Bank 2018-ban az alábbi stratégiai tervet fogalmazta meg (2. táblázat). A 7 fő tématerülethez, mint az öngondoskodás, piacméret, piacszerkezet, értékesítés, költséghatékonyság, jövedelmezőség és tőkefeltöltöttség, indikátorokat rendelt és 10 év alatt teljesíthető célértékeket határozott meg.

Elérendő cél	Célváltozó	Múlt	2016	Célérték/ Optimális érték
1. Széleskörű öngondoskodás <i>Több megtakarítás, nagyobb biztonság</i>	életbiztosítás és ÖNYP szerződések/ gazdaságilag aktívak	79% (2007)	54%	80% fölött
	tartalékok aránya a GDP-hez (életbiztech. + ÖNYP fedezeti)	8,8% (2007)	8,7%	10% fölött
2. Felzárkózó piacméret <i>Vissza a régió élmezőnyébe</i>	penetráció	3,6% (2007)	2,5%	3,0% fölött
3. Versengő piac <i>Erősödő verseny</i>	TOP 5 részesedése	66% (2007)	60%	55% alatt
4. Hatékony értékesítés <i>Minden második értékesítés innovatív csatornában</i>	innovatív csatornák aránya	nincs adat	37%	50% fölött
5. Mérethatékony intézmények <i>Költséghatékonyan működő intézmények csökkenő marzsok mellett</i>	UL szerződések TKM értékei	0,5-13,79% (2015)	0,53-9,97%	0,5-5,75% tartósan ✓
	nem-élet ági kombinált mutató (adó nélkül számolva)	87% (2007)	81%	85-90% tartósan
	költséghányad	26% (2007)	30%	20-30% tartósan
6. Tisztességes és versenyképes jövedelmezőség <i>Bizalom és stabilitás hosszú távon</i>	ROE	21,8% (2007)	19,50%	10-15% tartósan
7. Tőkeerős biztosítók <i>Biztonságos és prudens működés</i>	tőkefeltöltöttség	169% (2015 S1)	215% (S2)	>150% tartósan ✓

2. táblázat: A biztosítási piac stratégiai terve

Forrás: MNB (2018b)

A biztosítók felügyelete

A **Felügyelet** jelentős átalakuláson ment végbe a biztosítási piac fejlődése során. A szektorban felgyülemelő pénzügyi források nagysága, a keresleti oldal egyre növekvő köre, és ezekkel együtt a gazdaságpolitika folyamatai indokolják fejlődését.

A felügyelet formáit tekintve lehet **kontinentális (német) típusú**, amikor a biztosítási piac minden szereplőére kiterjed. Inkább bürokratikus folyamatokkal ellenőrzi a működés körülményeit, szervezeti, személyi és pénzügyi elemeit. Az **angolszász típusú** felügyelet az intézmények szolvenciáját vizsgálja kiemelten.

Magyarországon a biztosítási tevékenységek felügyeletét a biztosítás államosítása (1949, illetve 1950-52) után a Biztosítási Főigazgatóság, majd 1986-tól az Állami Biztosítási Felügyelet látta el kontinentális formában. A 1995. évi XCVI. törvény a biztosítási tevékenységről az uniós irányelveknek megfelelő angolszász típusú felügyeletet látta szükségesnek. 2000. április 1-jétől az Állami Biztosítási Felügyelet feladatát a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete (PSZÁF) látta el, ahogy a pénzintézetekét is.

2013. október 1-jével az Országgyűlés döntése nyomán lépett életbe a Magyar Nemzeti Bankról (MNB) szóló új törvény, amely a jegybankba integrálta a pénzügyi felügyeleti feladatokat. Az MNB a jogszabály szerint folyamatos felügyeletet gyakorol a pénzügyi ágazati törvények hatálya alá tartozó szervezetek és személyek felett.

Feladatkörébe tartozik a prudenciális felügyelet, valamint a piacfelügyelet és a fogyasztóvédelem eszközeivel figyeli a pénz- és tőkepiaci intézmények, pénztárak, biztosítók, s a pénzügyi infrastruktúrát alkotó intézmények (szabályozott piac, elszámolóház, központi értéktár) tevékenységét, szükség esetén pedig intézkedéseket hoz. A felügyelet célja a kockázatok időben történő felismerése és megfelelő kezelése, elkerülendő, hogy azok veszélyeztessék a rendszer stabilitását és a pénzügyi közvetítő rendszerbe vetett bizalmat. A folyamatos felügyelet során nyert információkat az MNB beépíti a kockázatértékelésbe. A kockázat- és intézményértékelés adatai meghatározzák az adott pénzügyi intézmény felügyeleti kezelésének módját és intenzitását, illetve a további vizsgálatok ütemezését és azok fókuszpontjait.¹

Feladata többek között:

- ellenőrizni a pénzügyi intézmények a pénzmosás és terrorizmus finanszírozásának megelőzésével és megakadályozásával kapcsolatos tevékenységét;
- az informatikai felügyelet;
- a jogosulatlan pénzügyi szolgáltatók kiszűrése;

¹ <https://www.mnb.hu/felugyelet/>

- fellép a fogyasztók jogainak érdekvédelméért, ennek érdekében azonosítja a fogyasztók számára hátrányos jelenségeket;
- fogyasztóvédelmi vizsgálatait széles körben végzi és kezeli a rendszerszintű fogyasztóvédelmi rendellenességeket.

Megnevezés	2016. év	2017. év	2018. év
Felügyeleti adatszolgáltatást teljesítő biztosítók száma (darab)	27	25	23
- életbiztosító	8	7	6
- nem életbiztosító	10	9	9
- kompozit biztosító	9	9	8

3. táblázat: Felügyeleti adatszolgáltatást teljesítő biztosítók száma (darab)

Forrás: MNB (2018c)

A felmerülő viták rendezését az MNB mellett működő szakmailag független, alternatív vitarendezési fórum, a Pénzügyi Békéltető Testület végzi. A szervezet célja, hogy gyors és olcsó megoldásokat nyújtson a fogyasztók és a velük szerződéses kapcsolatban álló pénzügyi szolgáltató közötti anyagi, polgári eljárást igénylő jogvitákban.

A jegybank naprakész mikroprudenciális felügyeleti eszközrendszere és módszertana révén érvényesíti az átfogó rendszerkockázati célkitűzéseket, s megfelel a megváltozott uniós és hazai szabályozás követelményeinek is (például CRD IV.), valamint válaszolnak a szabályozások várható kihívásaira (például Szolvencia II.).

A Szolvencia II. szabályozórendszer szerinti szavatoló tőke feltöltöttségi szintje 220,9%, mely az előző év azonos időszakához képest 4,5 százalékpontos csökkenést mutat. A biztosítási szerződésekhez kapcsolódó mögöttes eszközök több mint felét államkötvények tették ki 2018 végén. Eredményességüket igazolja, hogy a biztosítóintézetek 2018. évi előzetes adózott eredménye 12,7%-kal nőtt.

	2017. IV. negyedév			2018. IV. negyedév		
	Unit-linked biztosítási szerződésekhez kapcsolódó eszközök	Nem unit-linked biztosítási szerződésekhez kapcsolódó eszközök	Összesen	Unit-linked biztosítási szerződésekhez kapcsolódó eszközök	Nem unit-linked biztosítási szerződésekhez kapcsolódó eszközök	Összesen
Államkötvények	172,356	1 127,476	1 299,832	177,935	1 166,398	1 344,333
Vállalati kötvények	40,181	50,776	90,957	29,561	53,208	82,768
Részvények	41,117	65,735	106,852	39,731	69,528	109,259
Kollektív befektetési vállalkozások	808,808	115,239	924,046	770,535	108,604	879,139
Strukturált értékpapírok	94,550	2,438	96,988	65,973	2,434	68,407
Biztosítékkal fedezett értékpapírok	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Készpénz és betétek	42,319	72,067	114,387	70,554	66,467	137,021
Jelzáloghitelek és hitelek	0,000	3,934	3,934	0,000	6,466	6,466
Ingatlan	0,000	24,881	24,881	0,000	26,078	26,078
Egyéb befektetések	0,000	0,003	0,003	0,000	0,003	0,003
Összesen	1 199,331	1 462,549	2 661,880	1 154,288	1 499,186	2 653,474

4. táblázat: A biztosítóintézetek (kivéve kisbiztosító-egyesületek) Szolvencia II értékelési elvek szerinti eszközei (milliárd forint)

Forrás: MNB (2018c) alapján

13.4. Irodalomjegyzék

2014. évi LXXXVIII. törvény a biztosítási tevékenységről

Banyár József: A biztosítás gazdaságtan alapjai- A biztosításról általában, <http://penzstar.hu/wp-content/uploads/A-biztos%C3%ADt%C3%A1s-r%C3%B3l-%C3%A1ltal%C3%A1ban.pdf>

Magyar Nemzeti Bank (2018a): Biztosítási, pénztári és tőkepiaci kockázati jelentés 2018. Magyar Nemzeti Bank. <https://www.mnb.hu/letoltes/kockazati-jelentes-2018-0613-vegleges.PDF>

Magyar Nemzeti Bank (2018b): A biztosítási szektor 10 éves jövőképe 7 pontban – öngondoskodási kitekintéssel. Magyar Nemzeti Bank. <https://www.mnb.hu/letoltes/biztosi-ta-si-szektor-jo-vo-je-pst-online.pdf>

Magyar Nemzeti Bank (2018c): Tájékoztató a biztosítókról a 2018. IV. negyedévi felügyeleti célú adatszolgáltatás alapján. Magyar Nemzeti Bank. <https://www.mnb.hu/letoltes/tajekoztato-biztositok-2018-ivne.pdf>

Tóth Gábor (2007): Biztosítási ismeretek-vállalkozások biztosítása. <https://kgk.uni-obuda.hu/sites/default/files/BTjegyzet-07.pdf>

A biztosítási piac egyes közreműködő szereplői: https://www.mnb.hu/archivum/Felugyelet/root/fooldal/fogyasztoknak/biztositasok/kozremukodo_szerepek
Felügyeleti keretrendszer: <https://www.mnb.hu/felugyelet/felugyeleti-keretrendszer>